

ÖVERREPRESENTATION OCH DISKRIMINERING KOPPLAT TILL PERSONER MED UTLÄNDSK BAKGRUND I SVERIGE

Utifrån kvantitativ kriminologisk forskning belyser här **Johan Kardell** bakgrunden till områden som överrepresentation i registrerad brottslighet av personer med utländsk bakgrund, överrepresentation i registrerad brottslighet av barn till utlandsfödda samt frågan om diskriminering utifrån statistisk likabehandling.

Text: Johan Kardell

Överrepresentation bland utlandsfödda

Inledningsvis är det viktigt att framhålla att med överrepresentation menas att en grupp av individer, till exempel utlandsfödda, står för en större andel av den registrerade brottsligheten än vad som kan förväntas utifrån deras andel av befolkningen. Det betyder inte att den gruppen står för en majoritet av de registrerade brotten.

Den svenska forskningen på området gällande *personer med utländsk bakgrund* (födda utomlands eller födda i Sverige med minst en förälder som är född utomlands) och frågan om deras andel av den registrerade brottsligheten har ibland beskrivits som kontroversiell. Trots detta så har det bedrivits forskning på området kring utländsk brottslighet och registrerad brottslighet i Sverige under lång tid och det finns 20 studier som berör frågan sedan 1970-talet. Studierna har framhållit likheterna mellan de brott personer med utländsk och svensk bakgrund (född i Sverige med båda föräldrarna födda i Sverige) registreras för. Det har påvisats att andelen personer med utländsk bakgrund ökar vid lagföringar för grövre brott. I stort sett har *svenska* och *utländska medborgare* dömts för samma typer av brott. Det verkar råda konsensus kring dessa resultat.

De tidigare resultaten i Sverige pekar på att personer med *utländsk bakgrund* är överrepresenterade i förhållande till personer med *svensk bakgrund*. Slutsatserna i dessa tidigare studier är likartade och överrepresentationen av personer med utländsk bakgrund verkar vara empiriskt klarlagd. Överrepresentationen verkar vara ungefär 2 för utlandsfödda jämfört med personer med svensk bakgrund. När det gäller överrepresentationen för barn till utlandsfödda har tidigare forskning visat att den varit lägre än för utlandsfödda (mer om det nedan).

Immigrationen till Sverige har under den studerade perioden skiftat karaktär från ett stort inslag av arbetskraftsinvandring till ett större inslag av flyktinginvandring. Detta verkar inte ha påverkat de generella mönster som påvisats i de tidigare studierna.

Överrepresentation bland barn till utlandsfödda

I den tidigare forskningen har det framkommit att barn som har minst en utrikesfödd förälder har en lägre överrepresentation än utrikesfödda i förhållande till sin andel av populationen, men högre än den inhemska populationen. Detta resultat har framhållits som något som skiljer Sverige från övriga nordiska länder, men även från andra västländer. En förklaring till detta som har nämnts är att den svenska välfärdsmodellen kan ha bidragit.

I en analys som tog hänsyn till både prevalens (det vill säga hur många personer som misstänkts för brott i varje grupp) samt incidens (det vill säga hur många brottsmisstankar som registrerats på personerna i varje grupp) framkom det att de tidigare resultaten kvarstod för analyser av prevalenser. För incidensanalyserna är överrepresentationen högre för svenskfödda personer med minst en utlands-

Brottslighet är ofta skevt fördelad över exempelvis populationer, platser och tider. Så förekomsten av ett mindre antal individer som står för en större del av brottsligheten i en delpopulation är inte förvånande.

född förälder än för de som är svenskfödda med två svenskfödda föräldrar. Vidare framkom det att de utlandsfödda har det lägsta antalet skäligen misstankar per misstänkt, och de svenskfödda med två utlandsfödda föräldrar det högsta.

Utlandsfödda hade alltså den högsta överrepresentationen samtidigt som de hade det lägsta antalet skäligen misstankar per misstänkt person. Detta indikerar att det finns ett större inslag av personer som begår enstaka brott i den gruppen, medan analyserna för de svenskfödda personerna med utlandsfödda föräldrar indikerar ett inslag av en mindre grupp med mer brottsligt högaktiva personer i den populationen.

Brottslighet är ofta skevt fördelad över exempelvis populationer, platser och tider. Så förekomsten av ett mindre antal individer som står för en större del av brottsligheten i en delpopulation är inte förvånande. Ytterligare ett faktum är att de brottstyper de svenskfödda personerna med utlandsfödda

föräldrar oftast misstänks för återfinns som så kallade "strategiska brott". Strategiska brott är en benämning på brott som oftare än andra dyker upp tidigt i en kriminell karriär. Det är viktigt att påpeka att det därför finns en risk att personer med hög återfallsfrekvens framöver i högre utsträckning kommer att vara personer som är svenskfödda personer med två utlandsfödda föräldrar. Detta blir i så fall ett viktigt faktum att ta hänsyn till i framtida studier.

Diskriminering

Frågan om diskriminering inom rättsväsendet är en mycket komplex fråga, men det går att undersöka om det finns återkommande mönster av ofördelaktiga eller orättvisa utfall när det kommer till vad som händer med registrerade skäliga misstankar samt skillnader i valet av påföljder utifrån utländsk bakgrund. Det går inte att med säkerhet säga något om omfattningen av eventuell diskriminering i rättsväsendet utifrån det angreppssättet. Däremot är det möjligt att diskutera förekomsten av diskriminering. Återkommande ofördelaktiga eller orättvisa mönster kan förstås som en brist på "statistisk likabehandling". Detta kan i sin tur ses som ett tecken på att diskriminering kan förekomma inom rättsväsendet.

Syftet är att problematisera *idén* om det objektiva rättsväsendet utifrån utfallet av den juridiska *praktiken* mätt med registerdata. Det statistiska utfallet av gräsrotsbyråkraternas sammantagna beslut kan användas för att diskutera hur lagens principer om likabehandling efterföljs, exempelvis genom att undersöka i hur hög grad ett brott där det finns en misstänkt person går vidare i rättskedjan utifrån den misstänktes sociala position.

Ett stort antal skäliga misstankar (317 250 stycken) och domslut från tingsrätter (51 380 stycken) från hela Sverige under 2003 låg till grund för en studie rörande den "statistiska likabehandlingen". Resultaten visar att *utlandsfödda personer*, Norden undantaget, har underrisker att få åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller att åtalas jämfört med personer med *svenskt ursprung*. Underrisken är större för de utlandsfödda än för de svenskfödda individerna från samma ursprungsområde. *Utlandsfödda personer med utomeuropeisk bakgrund* har större underrisker än *utlandsfödda personer med europeiskt ursprung*. Dessa underrisker för personer med utländsk bakgrund att få åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller att åtalas innebär att de oftare blir skäligen misstänkta för ett brott som sedan läggs ned. Detta innebär i sin tur att det finns skäl att anta att de oftare blir skäligen misstänkta på svagare grunder än personer med svensk bakgrund. Detta ser jag som återkommande mönster av ofördelaktiga utfall för denna grupp och det kan tolkas som ett tecken på förekomsten av diskriminering inom det svenska rättsväsendet.

Den generella risken att dömas till fängelse för personer med en *europeisk bakgrund* är högre än för personer med *svensk bakgrund*, medan *utlandsfödda utomeuropeer* uppvisar en marginell underrisk. I den population som döms till villkorligt, skyddstillsyn eller fängelse är överrisken att dömas till fängelse begränsad. När hänsyn tas till fängelsestraffets längd ökar överriskerna med längden på straffen.

Resultaten av studien visar att det både vid upprättandet av skäligen misstänkta, samt vid bestämmandet av fängelsestraffets längd, uppstår skillnader mellan personer med *svenskt* respektive *utländskt ursprung*. En förklaring till dessa resultat för både de skäliga misstankarna och för lagföringarna är att det uppstår skillnader mellan personer med svensk och utländsk bakgrund där det finns diskretionsutrymme, det vill säga vid beslutet att upprätta en misstanke eller att fastställa längden på ett fängelsestraff. Kan dessa skillnader i re-

sultatet av brottsmisstankarna och lagföringarna tolkas som diskriminering? En tolkning är att rättsväsendet reproducerar förhållningssätt som medför diskriminering i form av återkommande mönster av ofördelaktiga utfall för personer med utländsk bakgrund. Dessa mönster av ofördelaktiga utfall är dock inte av den storleksordningen att de kan förklara hela fenomenet med överrepresentation av personer med utländsk bakgrund i den registrerade brottsligheten.

Avslutning

Utifrån den relativt stabila överrepresentationen över tid, utifrån den möjliga risken av en mindre delpopulation men högre brottslig aktivitet samt utifrån mönstren av återkommande och ofördelaktiga utfall i rättsväsendet anser jag att det viktigt att forskning som berör frågan om utländsk bakgrund och brottslighet fortsätter att utvecklas. Det är nödvändigt att vi framöver bör ta oss an frågan om överrepresentation i registrerad brottslighet bland personer med utländsk bakgrund genom att närma sig frågan om "de andra" i relation till ett "vi", exempelvis genom att studera de värderingar och stereotyper som genomsyrar samhället och belysa deras konsekvenser. På det sättet växer möjligheterna till en ökad teoretisk medvetenhet och därmed möjliggörs mer fruktbara förslag för att diskutera brottslighet kopplat till utländsk bakgrund utan att hänfälla till förklaringsmodeller som tenderar att generalisera från individuella fall och händelser till hela grupper av människor.

Vidare läsning:

- Beckley, A.L., Kardell, J., Sarnecki, J. (2014) Immigration and crime in Sweden. In Pickering, S & Ham, J (eds.) *The Routledge Handbook on Crime and International Migration*. pp. 41-54.
- Brottsförebyggande rådet. (2005). *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Stockholm: Fritzes.
- Brottsförebyggande rådet. (2008). *Diskriminering i rättsprocessen. Om missgynnande av personer med utländsk bakgrund*. Stockholm: Fritzes.
- Kardell, J. (2006) "Diskriminering av personer med utländsk bakgrund i rättsväsendet – en kvantitativ analys", kapitel i SOU 2006:30. Sarnecki, J (red). *År rättvisan rättvis. Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter i rättssystemet*. Stockholm: Fritzes.
- Kardell, J & Carlsson, K-M. (2008) "Komparativ undersökning av invandrades brottslighet i de nordiska länderna", i *Disorder in Urban Public Space: Resistance or Crime? Economic Crime, Organised Crime and Corruption: NSfK:s 50th Research Seminar*.
- Kardell, J & Carlsson, K-M. (2009) "Lagföringar av invandrare och invandrades barn i de olika nordiska länderna". *Nordisk tidskrift för kriminalvetenskap*. 2009;(3):237-261.
- Kardell, J. (2011). *Utländsk bakgrund och registrerad brottslighet. Överrepresentationen i den svenska kriminalstatistiken*. Licentiatuppsats, kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.
- Kardell, J & Martens, P. (2013). "Are Children of Immigrants Born in Sweden More Law-Abiding than Immigrants? A Reconsideration". *Race and Justice*. 2013. Vol 3, p. 167 - 189.

Johan Kardell (socio)nom, Fil.lic i kriminologi) är forskarstuderande i Kriminologi vid Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet